دەوڵەت و کۆمەڵگە شکستخواردوەکان، عێراق و کوردستان بە نمونە … هەورامان عەلی

دەتوانین دەولەتەکانی ئەمڕۆیی جیهان بکەین بە سێ بەشی سەرەکییەوە : بەهێزەکان ، فشەلەکان و شکستخواردوەکان .

– بەهێزەکان بەو دەوڵەتانە دەوترێت کە دەسەڵاتێکی ڕەهای بەسەر سنوری جوگرافی وڵاتەکەیدا هەیە و دەتوانێت هەلومەرجێکی شیاو بۆ هاوڵاتیەکانی دەستەبەر بکات . ئاسایشی ئابوری و کۆمەڵایەتیان بپارێزێت و مافە سەرەتاییەکانیان دەستەبەر بکات. ئەم جۆرە دەوڵەتە دەتوانێت ژیانی هاوڵاتیەکانی لە ستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەپارێزێت ، یاسا لە وڵاتدا بەرقەرار دەکات و ئازادیەکان بە تاکەکانی دەستەبەر دەکات . فرسەتی یەکسان بە کار و بەشداری سیاسی و فەرهەنگی تاکەکانی فەراهەم دەکات . دامودەزگا دادوەریەکان سەربەخۆن و هیچکەس و لایەنێك لە سەروی یاساوە نیە. خزمەتگوزاریە کۆمەڵایەتیەکان فەراهەمکراون و ژێرخانی ئابوری گەشەکردووە و مرۆڤ لەو جۆرە کۆمەڵگا یانەدا بەهرەمەندە لە خوێندن ، چاودێری پزیشکی ، ئاسایشی کۆمەڵایەتی و بەیاسا مافەکانی مسۆگەرکراوە. بەکورتی دەولەت و کۆمەڵگە بەهێزە ئەوانەن کە مرۆڤ تێیدا بە ئاشتی و ئارامی و لە چوارچێوەی یاسادا مافەکانی دەستەبەردەکرێت.

– دەولەتە فشەڵەکان بەو دەوڵەت وکۆمەڵگایانە دەوترێت کە نیشانەکانی ڕۆچون بە دەولەتی شکستخواردوی تێدا دەردەکەوێت. ئەم جۆرە دەوڵەت و کۆمەڵگایانە لە دوڕیانەکدا ، کە هەم دەتوانن بە چەند هەنگاوی سیاسی ، ئابوری ، دادوەری و….هتد پەیوەستبن بە کۆمەڵگە ئارام و بەهێزەکانەوە ، یان ڕووەو کۆمەڵگەیەکی داڕوخاو هەڵوەشاوە مل دەنێن.

– دەوڵەت و کۆمەڵگە شکستخواردووەکان

یەکێك لە دیاردە و کێشە سەرەکیەکانی جیهانی ئەمڕۆ، دەوڵەت و کۆمەڵگە شکستخواردوەکانە ، کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ژمارەیان لە فراوان بوندایە. دەوڵەتە شکستخواردوەکان بەو دەولەتانە دەوترێت کە دەسەڵاتێکی ناوەندگەرای لاواز ، لە زۆر شوێنی دنیاشدا ئەو

دەوڵەتانە قەڵەمڕەوى دەسەڵاتيان بە سەر تەواوى وڵات يان بەشێكيدا ناشكێت . شەڕى ناوخۆ ، ناكۆكى قوڵى پێكهاتە نەتەوەيى ، مەزهەبى و چينايەتى و ئەتنيكيەكان تايبەتمەنديەكى ئەو دەوڵەتان□ يە.

لە دنيايى ئەمڕۆدا ، ڕۆژانە گوێمان لە زاراوەى دەوڵەت و كۆمەڵگە شكستخواردوەكانە كە لەلايەن ئاژانسەكانى هەوڵ و ڕۆژنامەنوس شرۆڤەكارە سياسيەكان بەكاردەهێنرێت. ” سندوقى يارمەتى ئاشتى جيهانى ” بۆ پێناسەى دەولەتە شكستخواردوەكان چەند پێوەرێكى ديارى كردووە:

– ئەو دەوڵەتانە كۆنترۆڵى دەسەڵاتيان بەسەر هەموو وڵات يان بەشێكى وڵاتدا ، لەدەستت دەدەن.
– لاوازى دەسەڵاتى ياسادانان
– لەدەستدانى توانايى خزمەتگوزاريە سەرەكيەكان
– ناكامى لە دروستكردنى هاوپەيمانى نێودەوڵەتى و هەرێمايەتى ، ن□ت□وانينى پابەندبوون بە ڕێكەوتنامە نێودەوڵەتى و هەرێمايەتيەكان.

بەپێى ڕاپۆرتێكى ڕێكخراوى ناوبراو ، نزيكەى شەست دەوڵەت و زياتر لە مليارێك م□ر□ڤ لەو جۆرە كۆمەڵگە و دەوڵەتە شكستخواردوانەدا دەژين ، زۆربەى ئەو دەوڵەت و كۆمەڵگايانە يان بە تەواوەتى شكستيان هێناوە يان زۆرێك لە تايبەتمەنديەكان بەسەريان دا دەچەسپێت و لە لێوارى داروخانى گەورەى كۆمەڵايەتى ، ئابورى ، سياسى و حوكم ڕانيدان. كە مەترسيەكى گەورە لەسەر ئايندەى ئاسايش و ئارامى نێودەوڵەتى ، دادەنێن.

لە ڕاستيدا گەلێك دياردە هەن كە ئاماژە بەوە دەكەن كە ئەو كۆمەڵگە و دەوڵەتە لە خانەى دەوڵەتە شكستخواردوەكاندا بژمێردرێت لەوانە:

– نەمانى كۆدەنگى سياسى لەسەر پرسە بنەرەتى و نيشتمانيەكانى كۆمەڵگە ، بەجۆرێك نوخبەى سياسى دابەش دەبن بەسەر هێزە هەرێمايەتى و جيهانيەكاندا ، كە ئەمەش زەمينە بۆ دەست تێوەردانى ناوچەيى و جيهانى خۆش دەكات.
– هێزەكانى دەولەت چ پۆليس و چ سوپايى نيشتمانى ڕووبەڕووى ڕاپەڕين و ياخيبونى چەكدارى بەردەوام ببنەوە بەجۆرێك هاوسەنگيەك پێكبێت كە هيچ لايەك نەتوانى بە قازانجى خۆيى لە ڕوى سەربازى و سياسيەوە كێشەكان يەكلايى بكاتەوە. لەدرێژەى ئەو كەش و هەوا خوێناوى وتوندوتيژيەدا ، ڕێگە بۆ جۆرەها دەستەو تاقمى چەكدارى توندڕوى ئاينى و فاشستى خۆش دەبێت كە تاوانى ڕێكخراو دژى خەڵكى

مەدەنی ئەنجام بدەن .

– جەنگی ناوخۆیی: لە سەر جیاوازی نەتەوەیی ، ئاینی و مەزهەبی ، چینایەتی و کۆمەڵایەتی. بەبێ جیاوازی هەموو دەوڵەتە وکۆمەڵگە شکستخواردوەکان هۆکاری سەرەکی کارەساتەکانیان ، نەبونی پەیمانێکی کۆمەڵایەتی نێوان پێکهاتە جۆراوجۆرەکانیەتی لەسەر ئەرك و مافەکانیان ، دابەش نەکردنی سامانی گشتی وڵات بەشێوەیەکی یەکسان بەسەر دانیشتوانی ئەو جوگرافیا سیاسیەی سنوری وڵاتەکەیان پێك دەهێنێت.

– دژایەتی کوێرانەی دەوڵەت لە دژی هەرێمێکی وڵاتەکەی: زۆربەی دەوڵەتە شکستخواردوەکان بەهۆکاری جیاوازی نەتەوەیی ، ئەتنیکی، ئاینی و مەزهەبی بەشێوەیەکی سیستەماتیك سیاسەتی سەرکوتگەرانە و داپڵۆسێنەرانە لە دژی ناوچە و هەرێمێکی دیاریکراو دەگرنەبەر ، زۆرجار ئەم سیاسەتە تا ئاستی جینۆسایدی جەستەیی و کولتوری و تاوانی جەنگ ، پەرە دەستێنێت.

– گەشەکردنی توندوتیژی : کە کۆمەڵگە و دەولەتێك ڕووەو شکست ملدەنێت، یەکەمین ئاماژەکانی زیاتبونی توندوتیژی سوپا و پۆلیس بەرامبەر هاوڵاتیانی و لە بەرامبەریشدا توندوتیژی هاوڵاتیان بەرامبەر دەزگا ئەمنیەکان ، بە جۆرێك دەولەت کۆنترۆڵی کۆمەڵگە لەدەست دەدات.

– شکستهێنانی دەوڵەت لە دابینکردنی پێداویستیە بنەڕەتیەکانی کۆمەڵگەدا: کاتێك دەوڵەت نەیتوانی ئاسایشی سەرو ماڵی هاوڵاتیان بپارێزێت ، ئەوکات زۆر ئاسیە کە نەتوانیت خزمەتگوزاریە گشتیەکان لەوانە کارەبا ، ئاو ، تەندروستی ، خوێندن و پێداویستیەکانی ژیانی ڕۆژانەی هاوڵاتیان دابین بکات.

– شکست و لاوازبونی دامەزراوەکانی دەوڵەت: هەڵوەشانەوە یان یاخیبونی بەشێکی سوپا ، لاوازبون و بێ کارابونی پۆلیس و دەزگای ئاسایش ، لاوازی و بە سیاسی بونی دامەزراوە دادوەریەکان ، هەڵوەشانەوە یان ئیفلیج بوونی دامەزراوە یاساییەکان لەوانە پەرلەمان و ئەنجومەنی پارێزگا و شارەوانیەکان .

– وێرابونی ژێرخانی ئابوری: لە کۆمەڵگە و دەوڵەتە شکستخواردوکاندا دەولەت ڕێگەوبان ، تۆڕەکانی گەیاندن و پۆست، ئاو ئاوەڕۆ ، کارەبا دابین ناکات . دامەزراوەکانی خوێندن وپەروەردە، دامەزراوەکانی تەندروستی ڕادەستی کەرتی تایبەت دەکرێت دور لە

چاودێری و لێپرسینەوە کە زەمینە بۆ گەندەڵی و بەسەرەوبەریی و دابەزینی مەترسیداری ئاستی خزمەتگوزاریەکان ، خۆش دەبێت.

– گەندەڵی : لە هەموو کۆمەڵگەکانی ئەمڕۆدا گەندەڵی ئابوری و بەڕێوە بردن بە ڕادەی جۆراوجۆرهەیە ، بەڵام لە دەوڵەتە شکستخواردووەکاندا ، گەندەڵی سەراپایی دامەزراوەکانی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە دەتەنێ ، بە جۆرێك خودی گەندەڵی دەبێتە دەسەڵات و چارەنوسی کۆمەڵگە دیاری دەکات و دەوڵەت بۆ بەڕێکردنی کاروباری ڕۆژانەی کۆمەڵگە پشت بە گەندەڵی دەبەستێت.

– بەرهەمهێنانی ناوخۆیی بە شێوەیەکی گشتی شکست دێنێت ، بەجۆرێك هاوڵاتیان بۆ بەڕێکردنی ژیانی ڕۆژانەیان پشت بە کاڵا هاوردووەکان دەبەستن. هەڵاوسانی ئابوری و داڕوخانی نرخی دراو ، دروستبونی قڵشتی گەورەی چینایەتی و بڵاوبونەوەی هەژاری و بێکاری کە سەر دەکێشێتە تاوانی کۆمەڵایەتی گەورە.

ئێستە بەلەبەرچاوگرتنی ئەو دیاردە و نیشانانەی لەسەرەوە ئاماژمان پێکردن، بەهەموو پێوەرەکان عێراق و کوردستان دەوڵەت و کۆمەڵگەیەکی شکستخواردوون . بۆیە هەر بزوتنەوە و جوڵانەوەیەکی سیاسی بیەوێت ئاڵوگۆڕێکی ڕیشەیی لەو وڵاتەدا ئەنجام بدات ، لەپێشدا دەبێت دان بەم واقعیەتەدابنێت و دواتر پڕۆژە و نەخشە ڕێگای خۆیی بۆ ڕزگاری لەو داڕوخانە گشتیە بخاتە روو.

.